

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

પ્રતાપ સિંહ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય

નવેમ્બર ૨૩, ૨૦૦૫

[એસ. બી. સિન્હા અને પી. પી. નૌલેકર, ન્યાયમૂર્તિ]

પુરાવા:

સગીર – સાક્ષી – નિવેદનમાં વિરોધાભાસ – તેની અસર – સગીર

એમ કહીને કે તે સીધા જ તેના પિતા પાસે ગયો હતો અને તેને ઘટના સંભળાવી હતી, જ્યારે અન્ય સાક્ષી અનુસાર, સગીર પહેલા તેની પાસે આવ્યો હતો અને પછી તેના પિતા પાસે ગયો હતો. – ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા છોડી મૂકવામાં આવ્યો - ટ્રાયલ કોર્ટે એવું માનીને ભૂલ કરી ન હતી કે સગીર દ્વારા આપવામાં આવેલા નિવેદનની ચોકસાઈ અંગે શંકા ઊભી થઈ હતી અને તેને કદાચ તૈયાર કરાવવામાં આવ્યો હશે.

નજરે જોનાર સાક્ષીની તપાસ ન કરવી – તેની અસર

જપ્તીના સાક્ષીને ન તપાસવા - તેની અસર – ઠરાવવામાં આવ્યું કે: મુખ્ય વસ્તુઓની જપ્તી સાબિત થઈ હોવાનું ન કહી શકાય.

દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ – કલમ ૧૬૧:

કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધાયેલું નિવેદન, ચાર્જશીટ ની સાથે દાખલ કરવામાં આવ્યું નથી, જે ફરિયાદી પક્ષ માટે ઘાતક છે.

તપાસ અધિકારી - તપાસ કરનાર અધિકારીની ફરજો -

ઠરાવવામાં આવ્યું કે: તપાસ દરમિયાન તપાસ અધિકારી નોંધેલ કે અન્ય બે સાક્ષીઓએ પણ આ ઘટનાના સાક્ષી બન્યા છે, તો આવા સાક્ષીના પુરાવા નોંધવાની તેમની ફરજ છે

ફરિયાદી પક્ષનો કેસ એ હતો કે મૃતક પર અપીલકર્તાઓએ લાઠી અને ભાલા સાથે હુમલો કર્યો હતો. ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ- એ આ ઘટનાને લગભગ ૫૦ હાથના અંતરેથી નિહાળી હતી.તે એક ટેકરા પર ગયો અને ત્યાંથી ઘટના જોઈ અને જ્યારે અપીલકર્તાઓ તેની તરફ દોડ્યા, ત્યારે તે ગામ તરફ દોડ્યો અને ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ - ને ઘટના વિશે જાણ કરી ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૧ એ પોતાના નિવેદનમાં દલીલ કરી હતી કે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ દ્વારા ઉપરોક્ત ઘટના વિશે જાણ થતાં તે ઘટના સ્થળે ગયો હતો અને મૃતકને ઇજાગ્રસ્ત હાલતમાં પડેલો જોયો હતો.મૃતકને

હોસ્પિટલ લઈ જવામાં આવ્યો હતો જ્યાં તેને મૃત જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૧ એ એફઆઇઆર દાખલ કરી હતી અને ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૭ દ્વારા તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી.તેમણે સ્થળ યોજના તૈયાર કરી.તપાસ દરમિયાન, પટવાડી દ્વારા અન્ય સ્થળ યોજના તૈયાર કરવામાં આવી હતી.બન્ને સ્થળ યોજનાઓમાં એવા સ્થળો છે જ્યાં બે વ્યક્તિઓ, એટલે કે શિવરાજ સિંહ અને મોતીરામે આ ઘટનાના સાક્ષી હોવાનું કહેવાય છે, જેમ કે પ્રત્યક્ષદર્શીઓને બતાવવામાં આવ્યા હતા.તેમના નિવેદનો કલમ ૧૬૧ સીઆરપીસી હેઠળ નોંધવામાં આવ્યા હતા પરંતુ તે ન તો ચાર્જશીટ સાથે દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા અને ન તો તેમની તપાસ કરવામાં આવી હતી.

સત્ર ન્યાયાધીશે આ આધાર પર નિર્દોષ જાહેર કરવાનો આદેશ આપ્યો હતો કે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-ના પુરાવા શંકાસ્પદ જણાતા હતા

કારણ કે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૭ અથવા પટવાડી દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલી સ્થળ યોજનામાં ટીલાનું અસ્તિત્વ દર્શાવવામાં આવ્યું ન હતું; શિવરાજસિંહ અને મોતીરામ, જેમને વાસ્તવિક નજરે જોનારા સાક્ષી માનવામાં આવતા હતા અને જેમના નિવેદનો તપાસ અધિકારી દ્વારા કલમ ૧૬૧ સીઆરપીસી હેઠળ નોંધવામાં આવ્યા હતા, તેમની અદાલતમાં સાક્ષી તરીકે તપાસ કરવામાં આવી ન હતી અને જપ્તી સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી ન હોવાથી, ભૌતિક વસ્તુઓની જપ્તી સાબિત થઈ હોવાનું કહી શકાય નહીં.

અપીલ પર, ઉચ્ચ અદાલતે નિર્દોષ જાહેર કરવાના ચુકાદાને આ આધાર પર ઉલટાવી દીધો કે સેશન્સ જજ બે સાક્ષીઓની તપાસ ન કરવા બદલ પ્રતિકૂળ તારણ કાઢવામાં સાચા ન હતા.ઉચ્ચ અદાલતે તપાસ અધિકારી દ્વારા જે રીતે તપાસ હાથ ધરવામાં આવી છે તેના સંદર્ભમાં પ્રતિકૂળ

ટિપ્પણીઓ પણ કરી હતી કે અધિકારી અજાણતાને કારણે કોર્ટમાં દસ્તાવેજો દાખલ ન કરીને તેની જવાબદારીમાંથી છટકી શકે નહીં.

અપીલને મંજૂરી આપતા કોર્ટે ઠરાવ્યું:

૧. ઉચ્ચ અદાલત, વર્તમાન કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા નિર્દોષતાના ચુકાદાને ઉલટાવી દેવાનું વાજબી ન હતું.તે વિવાદમાં નથી કે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ એકમાત્ર નજરે જોનાર સાક્ષી હતો.તે સગીર હતી.તેમના પુરાવાઓને વધુ નજીકથી તપાસવાની જરૂર હતી.તેમણે ભૌતિક વિગતો પર પોતાનો વિરોધ કર્યો હતો.તેણે પોલીસ સમક્ષ એવું કોઈ નિવેદન આપ્યું ન હતું કે તેણે ટેકરા પરથી આ ઘટના જોઈ હતી.ટેકરીનું અસ્તિત્વ એ અર્થમાં ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ હતું કે જો અદાલત સમક્ષ તેનું નિવેદન કે મૃતક, તેના હુમલાના સમયે, બેઠો હતો, તો એક પ્રશ્ન ઊભો થયો હશે કે તે સમગ્ર ઘટનાને વિગતવાર જોવાની સ્થિતિમાં ન

હતો.તપાસ અધિકારીના જણાવ્યા અનુસાર ઘટના સ્થળ અને તે જ્યાં ધાસચારો એકત્ર કરી રહ્યો હતો તે સ્થળ વચ્ચેનું અંતર ૧૦૫ ફૂટ હતું.વધુમાં, જો અપીલકર્તાઓને હાથમાં બરછી અને લાઠી સાથે મૃતક તરફ આગળ વધતા જોયા પછી તેમણે ઘટના સ્થળ તરફ દોડવા માંડ્યું હોય, તો તે સમજવું મુશ્કેલ છે કે તેઓ કેવી રીતે ટેકરા પર ચઢી શકે અને સમગ્ર ઘટના જોઈ શકે.જો તે જ્યાં ધાસ કાપી રહ્યો હતો ત્યાંથી અથવા ઘટના સ્થળ તરફ દોડતી વખતે સમગ્ર ઘટના જોવાની સ્થિતિમાં હોય, તો તે ઘટના જોવા માટે તેણે ટેકરા પર કેમ ચઢવું જોઈએ તેનું કોઈ કારણ નહોતું

[૪૪૬-એફ-એચ; ૪૪૭-એ]

૨. ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ -૨ના નિવેદનમાં અન્ય એક મહત્વપૂર્ણ વિરોધાભાસ એ છે કે જ્યારે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૧ અનુસાર, તેઓ સીધા તેમની પાસે ગયા હતા અને ઘટના વર્ણવી હતી, ફરિયાદી પક્ષ

ના સાહેદ-૪ અનુસાર, ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ પહેલા તેમની પાસે આવ્યા હતા અને બદલામાં તેઓ ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૧ પાસે ગયા હતા અને ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ દ્વારા તેમને જે જણાવવામાં આવ્યું હતું તેની જાણ કરી હતી. આ વતી એફ. આઈ. આર. માં કરવામાં આવેલા નિવેદનોની ચોકસાઈ અંગે પણ શંકા ઊભી થાય છે કારણ કે તે કહેવું એક બાબત છે કે પ્રથમ માહિતી આપનાર વ્યક્તિએ સમગ્ર વાર્તા સીધી ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ ના મુખમાંથી સાંભળી હતી પરંતુ તે કહેવાની બીજી બાબત હશે કે તેણે પીડબ્લ્યુ-૪ પાસેથી વાર્તા સાંભળી હતી જેને બદલામાં ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ દ્વારા આ ઘટના વિશે કહેવામાં આવ્યું હતું. [૪૪૭-સી-ડી]

૨. મામલાના આ દ્રષ્ટિકોણમાં, એવું ન કહી શકાય કે ટ્રાયલ જજે એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં કોઈ ગેરકાયદેસરતા કરી હતી કે પીડબ્લ્યુ-૨ એક પ્રશિક્ષિત સાક્ષી હોઈ શકે છે. [૪૪૭-ઇ]

૩. ઉચ્ચ અદાલતે વધુમાં શિવરાજસિંહ અને મોતીરામની

તપાસ ન કરવા માટે પ્રતિફળ તારણ ન કાઢવામાં ભૂલ કરી હતી.ફરિયાદી પક્ષે પોતાનો કેસ સાબિત કરવાનો હતો.જો એફ. આઈ. આર. માં તેમના નામ જાહેર કરવામાં ન આવ્યા હોય, પરંતુ જો તપાસ સામગ્રી દરમિયાન તપાસ અધિકારીના ધ્યાનમાં આવ્યું હોય કે પીડબ્લ્યુ-૨ ઉપરાંત અન્ય બે સાક્ષીઓએ પણ આ ઘટનાના સાક્ષી બન્યા છે, તો તેઓ તેમના દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલી સ્થળ યોજનામાં તે સ્થાનો બતાવવા અને કલમ ૧૬૧ સીઆરપીસી હેઠળ તેમના નિવેદનો પણ નોંધવા માટે બંધાયેલા હતા. ચાર્જશીટસાથે કોર્ટ સમક્ષ ઉપરોક્ત નિવેદનો દાખલ ન કરવા માટે પ્રતિફળ તારણ કેમ ન કાઢવું જોઈએ તેનું કોઈ કારણ નથી.તપાસ અધિકારી વિરુદ્ધ પ્રતિફળ ટિપ્પણીઓ કરવામાં આવી હતી.સાક્ષીઓના કહેવા પર સ્થળ યોજના તૈયાર કરવામાં આવતી નથી પરંતુ તે તપાસના એક ભાગ તરીકે કરવામાં આવે છે તેવી ટિપ્પણી કરવામાં ઉચ્ચ અદાલત સાચી હોઈ શકે છે અથવા ન

પણ હોઈ શકે.જો સ્થળ યોજના તૈયાર કરવામાં આવી હોય અને તપાસ દરમિયાન તપાસ અધિકારીના ધ્યાનમાં લાવવામાં આવ્યું હોય કે કેટલાક અન્ય સાક્ષીઓ હતા જેમના પુરાવા ફરિયાદી પક્ષનો કેસ સાબિત કરવાના હેતુઓ માટે સામગ્રી હશે, તો આવા સાક્ષીઓના પુરાવા કેમ ન નોંધવા જોઈએ તેનું કોઈ કારણ નથી.તે સાચું છે કે ચાર્જશીટ સાથે ઉપરોક્ત નિવેદનો રજૂ કરવાની તપાસ અધિકારીની ફરજ છે, પરંતુ જો તે જ કરવામાં આવ્યું ન હોત, તો તેનો લાભ બચાવ પક્ષને મળવો જોઈએ, ફરિયાદી પક્ષને નહીં.તેથી ઉચ્ચ અદાલતે આ બાબતે ગંભીર ભૂલ કરી હતી.જપ્ત કરાયેલા સાક્ષીઓની તપાસ ન કરવી, કેસની વિચિત્ર હકીકતો અને સંજોગોમાં પણ કેટલાક મહત્વના હતા.સેશન્સ જજે જપ્તીના સાક્ષીઓની બિન-તપાસ વિશે ટિપ્પણીઓ માત્ર એ બતાવવાના હેતુથી કરી હતી કે આ મામલાની તપાસ પીડબ્લ્યુના હાથે પક્ષપાતી પ્રકૃતિની હોઈ શકે છે –૭. ઉચ્ચ અદાલતે એક તરફ તપાસ અધિકારીના વર્તન સામે પ્રતિકૂળ ટિપ્પણીઓ કરી હતી, પરંતુ

બીજી તરફ કાયદાને અનુરૂપ ગુનાના હથિયારો એસ. યુ. એસ. લાઠી અને બરછી સહિત અનેક ભૌતિક વસ્તુઓ મળી આવી હોવાનું માનવા માટે માત્ર તેના પુરાવા પર જ મજબૂત આધાર રાખ્યો હતો.[૪૪૭-એફ-એચ; ૪૪૮-એ-ડી]

ક્રિમિનલ એપેલેટ જ્યુરિસડીક્શન:ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૬૮૨/૧૯૯૯.

ક્રિ. અ. નંબર ૧૪/૧૯૮૪ માં મધ્ય પ્રદેશ હાઈકોર્ટના ૭/૧૦/૯૮ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તાઓ તરફથી આર. એમ. તિવારી, જયંત તિવારી અને ઋષિ કેશ.

પ્રતિવાદી માટે સુશ્રી વિભા દત્તા મખીજા.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયાધીશ એસ. બી. સિન્હા દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૨ (એક્ટ ૨/૧૯૭૪) ની કલમ ૩૭૯ હેઠળની આ અપીલ, સુપ્રીમ કોર્ટ (ક્રિમિનલ અપીલેટ જ્યુરિસડિક્શનનું વિસ્તરણ) એક્ટ, ૧૯૭૦ સાથે વાંચવામાં આવે છે, જે ૭ ઓક્ટોબર, ૧૯૯૮ના રોજ મધ્યપ્રદેશ હાઈકોર્ટની ગ્વાલિયર બેન્ચે ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૪/૧૯૮૪ માં પસાર કરેલા ચુકાદા અને આદેશમાંથી ઉદ્ભવે છે, જેમાં અને તે હેઠળ ૨૭ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૨ના રોજ શ્રી એસ. કે. જૈન, સેશન્સ જજ, મુરૈના (એમ. પી.) દ્વારા અપીલકર્તાઓને નિર્દોષ જાહેર કરવાના ચુકાદા અને આદેશને રદ કરવામાં આવ્યો હતો.

૨૦મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ના રોજ લગભગ ૧૦.૦૦ સવારે પર
આ ઘટના બની હતી, જેના સંબંધમાં અંબાહ પોલીસ સ્ટેશનમાં સાંજે ૬:૩૦
વાગ્યે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.આ પોલીસ
સ્ટેશન ઘટના સ્થળથી ૯ કિલોમીટરના અંતરે આવેલું હોવાનું કહેવાય છે.

પ્રથમ માહિતી અહેવાલ રાજવીર સિંહ દ્વારા દાખલ કરવામાં
આવ્યો હતો-(ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૧).તેમણે જણાવ્યું હતું કે ૧૯મી
ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ના રોજ રાત્રે લગભગ ૮ વાગ્યે તેમણે હંગામો સાંભળ્યો હતો
અને તેમના ઘરમાંથી બહાર આવ્યા હતા અને જાણવા મળ્યું હતું કે
અપીલકર્તાઓ-અહીં તેમના દાદા વિદ્યા રામ (મૃત) સાથે એક છોકરી
(બીરબલ સિંહની પુત્રી) સાથે તેમના વર્તનના સંબંધમાં કથિત રીતે ઝઘડો
થયો હતો.જોકે, ગામના લોકોએ પક્ષોને શાંત પાડ્યા હતા.વિદ્યા રામ (મૃતક)

એ તેમની સામે ફરિયાદ કરી હતી કે અપીલકર્તાઓએ તેમની સામે છોકરીના સંબંધમાં ખોટા આક્ષેપો કર્યા હતા.

આ ઘટનાના સંદર્ભમાં, પ્રથમ માહિતી આપનાર વ્યક્તિએ આક્ષેપ કર્યો હતો કે મૃતક (તેના દાદા), હંમેશની જેમ ૨૦ ડિસેમ્બર ૧૯૮૧ના રોજ સવારે ૫ વાગ્યે, શાકભાજીનું ખેતર જોવા માટે ચંબલ નદીના કાંઠે ગયા હતા.અહીં અપીલ કરનારાઓ અનુક્રમે શાલા (ભાલા) અને લાઠી લઈને ગામથી નદી તરફ આગળ વધતા જોવા મળ્યા હતા.લગભગ ૧૧.૩૦ એ. એમ. મંગલ સિંહ પીડબ્લ્યુ-૨ (માહિતી આપનારનો પિતરાઈ ભાઈ), જે ઘાસ લાવવાના હેતુથી નદીના કિનારે ગયો હતો, તે આવ્યો અને તેને કહ્યું કે અહીં અપીલકર્તાઓએ મૃતક પર લાઠી અને શાલા (ભાલા) થી હુમલો કર્યો હતો, ત્યારબાદ તે ચોબ સિંહ-પીડબ્લ્યુ-૪ અને તુલા રામ સાથે ઉપરોક્ત સ્થળે ગયો અને મૃતકને ઘાયલ હાલતમાં પડેલો જોયો.ત્યારબાદ ઘાયલોને

ચોરપોચ (ખાટ) પર ગામમાં લાવવામાં આવ્યા હતા.ત્યારબાદ તેમને અંબાહ
હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા જ્યાં તેમને મૃત જાહેર કરવામાં આવ્યા
હતા.

ઉપરોક્ત પ્રથમ માહિતી અહેવાલની નોંધણી પછી, ગુનાના
સંબંધમાં તપાસ શ્રી એન. એમ. સિંહ ચંદેલ-પીડબ્લ્યુ-દ્વારા હાથ ધરવામાં
આવી હતી.૭. તપાસ દરમિયાન તેણે એક સ્થળ યોજના તૈયાર કરી હતી જેને
એક્સએચ પી-૩ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી હતી.તેણે લોહીથી રંગાયેલી
માટી પણ કબજે કરી હતી.અપીલકર્તાઓની ૨૯ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ના રોજ
ધરપકડ કરવામાં આવી હતી.એક બરછી (ભાલા) એક્સ પી-૧૦ અને લાઠી
એક્સ પી-૧૧ પણ જપ્ત કરવામાં આવી હતી.તે પણ વિવાદમાં નથી કે
તપાસ દરમિયાન ગામના પટવાડી દ્વારા અન્ય સ્થળ યોજના તૈયાર કરવામાં
આવી હતી જેને એક્સએચ પી-૧૩ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી હતી.બન્ને

સ્થળ યોજનાઓમાં એવા સ્થળો છે જ્યાં બે વ્યક્તિઓ, એટલે કે શિવરાજસિંહ અને મોતીરામે આ ઘટનાના સાક્ષી હોવાનું કહેવાય છે, જેમ કે પ્રત્યક્ષદર્શીઓને બતાવવામાં આવ્યા હતા.તે પણ વિવાદમાં નથી કે ઉપરોક્ત શિવરાજસિંહ અને મોતીરામના નિવેદનો ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધવામાં આવ્યા હતા પરંતુ તે ન તો ચાર્જશીટ સાથે દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા અને ન તો તેમની તપાસ કરવામાં આવી હતી.

આરોપી સામેના આરોપને ઘરે લાવવા માટે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા ટ્રાયલ જજ સમક્ષ ૭ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી હતી.

ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ- ૨ મંગલ સિંહ, જે સગીર છે, તેનો પુરાવો આ કેસમાં થોડો મહત્વ ધરાવે છે.તે એકમાત્ર નજરે જોનાર સાક્ષી હતો.તેમના ઉપરાંત, પ્રથમ માહિતી આપનારની **ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-** ૧ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી હતી.ડૉ. વેરસસ્ક. મૃતક વિદ્યા રામના શરીર

પર પોસ્ટમોર્ટમ કરનાર ગુપ્તાની પીડબ્લ્યુ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી હતી

–૫. ડૉ. ગુપ્તાને મૃતકના શરીર પર અગાઉની નવ ઇજાઓ મળી આવી હતી.

વધુમાં એવું જણાય છે કે અહીં અપીલકર્તાઓ પાસેથી બરછી (ભાલા) અને લાઠી મળી હોવાનું કહેવાય છે, જેને રાસાયણિક તપાસ માટે મોકલવામાં આવ્યા હતા.મધ્ય પ્રદેશ સરકારના આસિસ્ટન્ટ કેમિકલ એક્ઝામિનર, એફ. એસ. એલ. સદર, વી. કે. બજાજે એક અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો, જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે, આ લાઠી (તેમના દ્વારા "સી"તરીકે ચિહ્નિત) અને બરછી (તેમના દ્વારા "ડી"તરીકે ચિહ્નિત) પર લોહીની હાજરી દર્શાવવામાં આવી હતી.

પીડબ્લ્યુ-૨ મંગલ સિંહે અદાલત સમક્ષ પોતાની જુબાનીમાં જણાવ્યું હતું કે તેમણે માત્ર અપીલકર્તાઓને ગામની બાજુથી આવતા અને

તેમના દાદા જ્યાં કામ કરતા હતા ત્યાં જતા જોયા જ નહીં, પરંતુ તેમને તેમના દાદા પર હુમલો કરતા પણ જોયા હતા, જેના પછી તેઓ ઘટના સ્થળ તરફ દોડી ગયા હતા.જોકે, તેમણે આ ઘટનાને લગભગ ૫૦ હાથ દૂરથી જોઈ હતી.વધુમાં તેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે તેઓ એક ટેકરા પર ગયા હતા અને ત્યાંથી આ ઘટના જોઈ હતી.તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે જ્યારે અપીલકર્તાઓ તેમની તરફ દોડી આવ્યા હતા, ત્યારે તેઓ ગામ તરફ દોડી ગયા હતા અને ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ -૧ને આ ઘટના વિશે માહિતી આપી હતી ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૧એ પોતાના નિવેદનમાં દલીલ કરી હતી કે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ દ્વારા ઉપરોક્ત ઘટના વિશે જાણ થતાં તેઓ ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૪ ચોબ સિંહ અને તુલા રામ (તપાસ વગર) સાથે ઘટના સ્થળે ગયા હતા અને ધાયલ વિદ્યારામને ગામમાં લાવ્યા હતા.

પીડબ્લ્યુ-૪ ચોબ સિંહ, જેમણે કોસ-એકઝામિનેશનમાં પોતાની

જાતને ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ- તરીકે તપાસ કરી હતી, તેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે મંગલ સિંહ, મેદાનમાંથી સીધા જ તેમની પાસે આવ્યા હતા અને તેમને ઘટના વિશે જણાવ્યું હતું.તેમણે સ્વીકાર્યું કે મંગલસિંહે તેમના પિતાને એક બાજુ બોલાવ્યા નહોતા અને તેમની સાથે અલગથી વાત કરી નહોતી.ત્યારબાદ તેઓ રાજવીર સિંહ (ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૧) ના ઘરે ગયા હતા) અને મંગલસિંહે તેમને આ ઘટના વિશે જે કહ્યું હતું તે વિશે તેમને જાણ કરી. ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૪ અનુસાર તેમના સૂચન પર ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ, તેઓ અને તુલા રામ ઘટના સ્થળે ગયા હતા.સાક્ષીઓના નિવેદનોના સાર અને રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલી અન્ય સામગ્રીને ધ્યાનમાં રાખીને, વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશે અન્ય બાબતોની સાથે નિર્દોષ જાહેર કરવાનો ચુકાદો નોંધ્યો હતો (૧) એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે પીડબ્લ્યુ-૨એ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તેમના નિવેદનમાં એક

ઢાળના અસ્તિત્વ વિશે ઉલ્લેખ કર્યો ન હતો, જ્યાંથી તેમણે કથિત રીતે ઘટના જોઈ હતી, તેમના પુરાવા શંકાસ્પદ છે, ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૭ દ્વારા અથવા પટવાડી દ્વારા અનુક્રમે પ્રદર્શન પી-૩ અને પી-૧૩ તરીકે ચિહ્નિત સાઠટ પ્લાનમાં આ ઢાળનું અસ્તિત્વ દર્શાવવામાં આવ્યું ન હતું. .(૨) શિવરાજસિંહ અને મોતીરામ, જેમને વાસ્તવિક નજરે જોનારા સાક્ષી માનવામાં આવતા હતા અને જેમના નિવેદનો તપાસ અધિકારી દ્વારા ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધવામાં આવ્યા હતા, તેમની કોર્ટમાં સાક્ષી તરીકે તપાસ કરવામાં આવી ન હતી.(૩) ગુનાનો કથિત હેતુ એટલે કે આ ઘટના ૧૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ના રોજ બની હતી, જેમાં અપીલકર્તાઓ અને મૃતક વિદ્યા રામ વચ્ચે બીરબલ સિંહની પુત્રી પ્રત્યેના દુર્વ્યવહાર અંગે ઝઘડો થયો હતો, જે સાબિત થયો ન હતો.(૪) શ્રી વી. કે. બજાજે બરછી અને લાઠી પર માનવ લોહીના અસ્તિત્વ અંગે કોઈ અભિપ્રાય આપ્યો નથી કે "રાસાયણિક તપાસમાં પણ

શસ્ત્રો પર કોઈ માનવ લોહી મળી આવ્યું હોવાનો કોઈ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી.તેથી, હથિયારોની જપ્તી અંગેના પુરાવા પણ અવિશ્વસનીય છે.(૫)

જપ્તીના સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી ન હોવાથી, ભૌતિક વસ્તુઓની જપ્તી સાબિત થઈ હોવાનું કહી શકાતું નથી.

વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા નિર્દોષ જાહેર કરવાના ઉપરોક્ત ચુકાદા સામે મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલમાં, બીજી તરફ ઉચ્ચ અદાલતે ઉપરોક્ત ચુકાદાના ચુકાદાને ઉલટાવી દીધો છે:

"તે નકશામાંથી પ્રતિબિંબિત થાય છે કે ઘટના સ્થળ ચંબલ નદીની બાજુમાં હતું.જમીન નદી તરફના ઢોળાવ પર છે.તેથી, નદીથી દૂરનું કોઈપણ ક્ષેત્ર નદીની નજીકના ખેતરો કરતાં ઊંચા મેદાનો પર હશે.અન્યથા પણ, આ રીતે તૈયાર કરવામાં આવેલા નકશાનું કોઈ પુરાવા મૂલ્ય નથી.અન્ય વ્યક્તિઓ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી

માહિતી પર કથિત રીતે તૈયાર કરવામાં આવેલા નકશાના સંદર્ભમાં
કરવામાં આવેલું કોઈપણ નિવેદન સાંભળવામાં આવતા પુરાવાઓમાં
અસ્વીકાર્ય છે.નકશામાં નોંધાયેલા તમામ નિવેદનો પોલીસના
નિવેદનો છે અને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૬૨ હેઠળ
પુરાવામાં સ્વીકાર્ય નથી.

બે નજરે જોનારા સાક્ષીઓની તપાસ ન કરવાના સંદર્ભમાં, ઉચ્ચ
અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે સ્થળ નકશામાં ઉલ્લેખિત બે નજરે જોનારા
સાક્ષીઓના નામ પોલીસ દ્વારા નોંધાયેલા કોઈપણ નિવેદનોમાંથી પ્રતિબિંબિત
થતા નથી.પુરાવાઓમાં પણ, કોઈ પણ સાક્ષીએ જણાવ્યું નથી કે આ ઘટના
અન્ય કોઈ સાક્ષીએ જોઈ હતી.સ્થળના નકશામાં ઉલ્લેખિત આ બે નજરે
જોનારા સાક્ષીઓના નામનો પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં ઉલ્લેખ કરવામાં

આવ્યો નથી.વિદ્વાન સેશન્સ જજ તેમની બિન-તપાસ માટે પ્રતિકૂળ નિષ્કર્ષ

કાઢવામાં સાચા ન હતા.એવું જોવા મળ્યું હતું:

"મોતિરામ અને શિવરાજસિંહના નામ સ્થળ નકશામાં કેવી રીતે અને

કઈ રીતે નોંધવામાં આવ્યા હતા તે પી ડબલ્યુ-૭ શ્રી એન એમ સિંઘ,

ચંદેલ દ્વારા સમજાવવામાં આવ્યું નથી.તેમણે એમ પણ કહ્યું નથી કે આ

નકશો ગામના કેટલાક લોકોના કહેવા પર તૈયાર કરવામાં આવ્યો

હતો.તેમણે સ્વીકાર્યું કે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ આંક પી/૧

૨૦/૧૨/૧૯૮૧ પર લખવામાં આવ્યો હતો.તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું કે

પ્રથમ માહિતી અહેવાલ તેમના હસ્તાક્ષરમાં નોંધવામાં આવ્યો

હતો.તેમણે નકશો તૈયાર કર્યો છે અને જોકે નિવેદનો નકશામાં

નોંધવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ તેમણે જણાવ્યું નથી કે સાક્ષીઓ

શિવરાજ સિંહ અને મોતીરામની હાજરીના સંદર્ભમાં કોના કહેવા પર

નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું.આ સાક્ષીએ તેની કોસ-
એકઝામિનેશનમાં જણાવ્યું છે કે તેણે શિવરાજસિંહ અને મોતીરામના
નિવેદનો નોંધ્યા છે પરંતુ અજાણતાને કારણે તેણે તે નિવેદનો દાખલ
કર્યા નથી.

ઉચ્ચ અદાલતે તપાસ અધિકારી દ્વારા જે રીતે તપાસ હાથ
ધરવામાં આવી છે તેના સંદર્ભમાં પણ નીચેના શબ્દોમાં પ્રતિકૂળ ટિપ્પણીઓ
કરી હતી:

"નિવેદન નોંધવાની રીત સાચી લાગતી નથી.તે દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે કે એક
જવાબદાર અધિકારીએ રેકૉર્ડ જોયા વિના નિવેદન આપ્યું છે.અધિકારી
અજાણતાને કારણે કોર્ટમાં દસ્તાવેજો દાખલ ન કરીને તેની
જવાબદારીમાંથી છટકી શકતો નથી.તપાસ અધિકારીની ફરજ છે કે તે
ચલણના કાગળો સાથે તમામ દસ્તાવેજો રજૂ કરે.આ એક ગંભીર ભૂલ

છે જેની સત્તાવાળાઓ દ્વારા સંપૂર્ણ તપાસની જરૂર છે.તેમણે કોર્ટમાં સામગ્રી દસ્તાવેજો કેમ રજૂ કર્યા નથી તે અધિકારી સામે યોગ્ય કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે આ બાબત પોલીસ મહાનિર્દેશકને મોકલવામાં આવે.

માત્ર ઉપરોક્ત તારણો પર, ઉચ્ચ અદાલત એવા નિષ્કર્ષ પર આવી કે ટ્રાયલ જજ દ્વારા લેવામાં આવેલો મત બિલકુલ વાજબી નથી અને રેકૉર્ડ પરના પુરાવાથી વિપરીત છે.

જપ્તીના સાક્ષીઓની તપાસ ન કરવાના સંદર્ભમાં, ઉચ્ચ અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૭ એ જ સાબિત કર્યું છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને તમામ સાક્ષીઓ દ્વારા જપ્તીને સાબિત કરવી જરૂરી નથી.

પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા પછી, અમારો અભિપ્રાય છે કે ઉચ્ચ અદાલત, વર્તમાન કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરાયેલા નિર્દોષતાના ચુકાદાને ઉલટાવી દેવામાં ન્યાયી ન હતી.તે વિવાદમાં નથી કે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ મંગલ સિંહ એકમાત્ર નજરે જોનાર સાક્ષી હતા.તે સગીર હતી.જો કે અમારો એવો કાયદો ઘડવાનો ઇરાદો નથી કે તમામ પરિસ્થિતિઓમાં સગીરના પુરાવાને અન્ય સ્વતંત્ર પુરાવા દ્વારા સમર્થન આપવું આવશ્યક છે, પરંતુ અમારા મતે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ -૨ ના પુરાવાની નજીકથી તપાસની જરૂર છે.તેમણે ભૌતિક વિગતો પર પોતાનો વિરોધ કર્યો હતો.તેણે પોલીસ સમક્ષ કોઈ નિવેદન આપ્યું ન હતું કે તેણે ટેકરા પરથી આ ઘટના જોઈ હતી.ટેકરીનું અસ્તિત્વ એ અર્થમાં ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ હતું કે જો અદાલત સમક્ષ તેનું નિવેદન કે મૃતક, તેના હુમલાના સમયે, બેઠો હતો, તો એક પ્રશ્ન ઊભો થયો હશે કે તે સમગ્ર ઘટનાને વિગતવાર જોવાની સ્થિતિમાં ન હતો.તપાસ

અધિકારીના જણાવ્યા અનુસાર, ઘટના સ્થળ અને તે જ્યાં ઘાસચારો એકત્ર કરી રહ્યો હતો તે સ્થળ વચ્ચેનું અંતર ૦૫ ફૂટ હતું.વધુમાં, જો અપીલકર્તાઓને હાથમાં બરછી અને લાઠી સાથે મૃતક તરફ આગળ વધતા જોયા પછી તેમણે ઘટના સ્થળ તરફ દોડવાનું શરૂ કર્યું, તો આપણે સમજી શકતા નથી કે તેઓ કેવી રીતે ટેકરા પર ચઢી શકે અને સમગ્ર ઘટના જોઈ શકે.જો તે જ્યાં ઘાસ કાપી રહ્યો હતો ત્યાંથી અથવા ઘટના સ્થળ તરફ દોડતી વખતે સમગ્ર ઘટના જોવાની સ્થિતિમાં હોય, તો તે ઘટના જોવા માટે તેણે ટેકરા પર કેમ ચઢવું જોઈએ તેનું કોઈ કારણ નહોતું.વધુમાં, તેમણે જણાવ્યું હતું કે જ્યારે અપીલકર્તાઓએ તેમને જોયા, ત્યારે તેઓ તેમની તરફ દોડવા લાગ્યા અને પછી તેઓ ગામ તરફ દોડ્યા.

ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ -૨ના નિવેદનમાં અન્ય એક

મહત્વપૂર્ણ વિરોધાભાસ જે રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યો હતો તે એ છે કે

ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૧ અનુસાર, તેઓ સીધા તેમની પાસે ગયા હતા અને ઘટના વર્ણવી હતી, ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૪ અનુસાર, મંગલ સિંહ પહેલા તેમની પાસે આવ્યા હતા અને તેઓ ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૧ પાસે ગયા હતા અને ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ દ્વારા તેમને જે જણાવવામાં આવ્યું હતું તેની તેમને જાણ કરી હતી. આ માટે પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં કરવામાં આવેલા નિવેદનોની ચોકસાઈ અંગે પણ શંકા ઊભી થાય છે કારણ કે તે જોવું એક બાબત છે કે પ્રથમ માહિતી આપનાર વ્યક્તિએ મંગલ સિંહના મુખમાંથી સીધી સમગ્ર વાર્તા સાંભળી હતી પરંતુ તે કહેવાની બીજી બાબત હશે કે તેણે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૪ પાસેથી વાર્તા સાંભળી હતી જેને ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ દ્વારા આ ઘટના વિશે કહેવામાં આવ્યું હતું.

આ મામલાના આ દ્રષ્ટિકોણમાં, એવું ન કહી શકાય કે વિદ્વત
ટ્રાયલ જજે એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં કોઈ ગેરકાયદેસરતા કરી હતી કે
ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૨ એક પ્રશિક્ષિત સાક્ષી હોઈ શકે છે.

અમારા મતે, ઉચ્ચ અદાલતે શિવરાજસિંહ અને મોતીરામની
તપાસ ન કરવા માટે પ્રતિફૂળ તારણ ન કાઢવામાં ભૂલ કરી હતી. ફરિયાદી
પક્ષે પોતાનો કેસ સાબિત કરવાનો હતો: જો પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં તેમના
નામ જાહેર કરવામાં ન આવ્યા હોય, પરંતુ તપાસ દરમિયાન તપાસ
અધિકારીના ધ્યાનમાં આવ્યું હોય કે મંગલ સિંહ ઉપરાંત અન્ય બે સાક્ષીઓએ
પણ આ ઘટનાના સાક્ષી બન્યા છે, તો તેઓ તેમના દ્વારા તૈયાર કરવામાં
આવેલી સ્થળ યોજનામાં તે સ્થાનો બતાવવા અને ફોજદારી કાર્યવાહી
સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તેમના નિવેદનો પણ નોંધવા માટે બંધાયેલા હતા
ચાર્જશીટ સાથે કોર્ટ સમક્ષ ઉપરોક્ત નિવેદનો દાખલ ન કરવા માટે પ્રતિફૂળ

તારણ કેમ ન કાઢવું જોઈએ તેનું અમને કોઈ કારણ દેખાતું નથી.અમે અહીં તપાસ અધિકારી વિરુદ્ધ કરવામાં આવેલી પ્રતિકૂળ ટિપ્પણીઓની નોંધ લીધી છે.ઉચ્ચ અદાલત તે ટિપ્પણીઓ કરવામાં સાચી હોઈ શકે છે અથવા ન પણ હોઈ શકે પરંતુ અમે ફક્ત એ નિર્દેશ કરવાનો ઇરાદો ધરાવીએ છીએ કે સાક્ષીઓના કહેવા પર સ્થળ યોજના તૈયાર કરવામાં આવતી નથી પરંતુ તે તપાસના એક ભાગ તરીકે કરવામાં આવે છે.જો સ્થળ યોજના તૈયાર કરવામાં આવી હોય અને તપાસ દરમિયાન તપાસ અધિકારીના ધ્યાનમાં લાવવામાં આવ્યું હોય કે કેટલાક અન્ય સાક્ષીઓ હતા જેમના પુરાવા ફરિયાદી પક્ષનો કેસ સાબિત કરવાના હેતુઓ માટે સામગ્રી હશે, એટલે કે બે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ દ્વારા ઘટનાના સાક્ષી; આવા સાક્ષીઓના પુરાવા કેમ નોંધવા ન જોઈએ તેનું અમને કોઈ કારણ દેખાતું નથી.તે સાચું છે કે ચાર્જશીટ સાથે ઉપરોક્ત નિવેદનો રજૂ કરવાની તપાસ અધિકારીની ફરજ છે, પરંતુ જો તે જ કરવામાં આવ્યું ન હોત, તો તેનો લાભ બચાવ પક્ષને મળવો જોઈએ, ફરિયાદી પક્ષને

નહીં.તેથી ઉચ્ચ અદાલતે અમારા મતે આ વતી ગંભીર ભૂલ કરી છે.જપ્તીના સાક્ષીઓની બિન-તપાસ, કેસની વિચિત્ર હકીકતો અને સંજોગોમાં પણ અમુક મહત્વ ધરાવતી હતી.વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશે જપ્તીના સાક્ષીઓની બિન-તપાસ વિશે ટિપ્પણીઓ માત્ર એ બતાવવાના હેતુથી કરી હતી કે આ મામલાની તપાસ ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ -૭ના હાથે પક્ષપાતી પ્રકૃતિની હોઈ શકે છે ઉચ્ચ અદાલતે એક તરફ તપાસ અધિકારીના વર્તન સામે પ્રતિકૂળ ટિપ્પણીઓ કરી હતી, પરંતુ બીજી તરફ માત્ર તેના પુરાવા પર જ ભાર મૂક્યો હતો, કારણ કે તે માનતા હતા કે ગુનાના હથિયારો એસ. યુ. સી. એ. એસ. લાઠી અને બરછી સહિત અનેક ભૌતિક વસ્તુઓ કાયદા અનુસાર જપ્ત કરવામાં આવી હતી.

વધુમાં, ઉચ્ચ અદાલતે ફરિયાદી પક્ષ ના સાહેદ-૪ના નિવેદનની અસર અંગે ચર્ચા કરી ન હતી, જેના પર ટ્રાયલ જજે અમુક સમય

સુધી વિચાર કર્યો હતો.ઉપર જણાવેલા કારણોસર અમારો અભિપ્રાય છે કે તે એવો કેસ ન કહી શકાય કે જેમાં વિદ્રત ટ્રાયલ જજના મંતવ્યોને ઉચ્ચ અદાલતના હાથે તેના વિપરીત ગુણદોષ હોવાનું કહી શકાય.

અમારા ઉપરોક્ત તારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, હાઈકોર્ટના ચુકાદાને ટકાવી શકાતો નથી જે તે મુજબ રદ કરવામાં આવે છે.આ અપીલને મંજૂરી છે.અરજદારો જામીન પર છે.તેમને તેમના જામીન બોન્ડમાંથી મુક્ત કરવામાં આવે છે.

ડી જી અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ:સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા

ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*